

KIS-573 – Diorren yezh, diorren kedvuhez

(RLN da GE – 11 02 98)

Stadañ a ran e vez diegi o troc'hañ krenn pep liamm etre Breizh douaroniezhel ha brezhoneg arnevez. Met pezh a zo yaek e Breizh hiziv an deiz zo disoc'h an istor gall, obererezh an emsav gall. Pezh a chom eus an istor brezhon, eleze aspadennoù ar gevredigezh henvoazel, n'eus eus kement-se nemet boledoù da stlejañ, o skoilhañ ouzh ar mont war-raok. Keuzius eo evelkent e vijed rediet da c'houverkañ traoù a zo anat abaoe dekvloaziadoù. Mar damantomp da zerc'hel ul liamm gant ar Vreizh devoudel e vo, diouzh ret, bevennoù d'ar pezh a c'hallimp ober. Zoken, evit a sell ar galleg, e vo da'm meno diwerc'hek ouzh diwerc'hek al liamm etrezañ ha Frañs douaroniezhel : Afrikiz pe Gebekiz a gemero mui ouzh mui a bouez er gallegva.

(GE da RLN – 12 02 98)

A-du ganit evit ezwerc'hañ nep liamm argelek, gwengelek, etre al labour diorren ar brezhoneg ha Breizh douaroniezhel. A-du ivez war yaegezh degasadennoù gall 'zo e Breizh. Ned an ket avat betek lavarout n'eus nemet an degasadennoù-se a zo yaek na dreist-holl betek komz eus “emsav gall” nag eus un “istor gall” evel eus hennadoù diforc'hell.

Dav e ve spizañ pezh a lakaez dindan an termen “emsav gall” ; hag eñ eo al luskadoù a zisoc'has gant an Dispac'h gall ? hogen al luskadoù-se ne vennent ket bezañ broadel met hollvedel ; en devoud e oant renkadel hag en o diagent e oa un hil kravezel, protestant pergen hag un niver fiñvoù kevredadel ha prederel (ar Sklerijennadur) na arc'hent ket ar c'hallelezh. A-du-rall, ha pa lakfed ar skritell “emsav gall” war an Dispac'h hag e zisoc'hoù yaek, e ranker engwerc'hañ daou zevoud : da gentañ, an atoradur gant ar riezoù gall eus un Dispac'h a venne bezañ “denel” (Gwirioù Mab den !) hag an debarzh anezhañ d'o glad ; d'an eil, ha pa sellfed hepken disoc'hoù

yaek an Dispac'h, ne c'haller ket lavarout ez a ar yaegezh-se nemeti d'ober an talvoudoù a stader er gevredigezh c'hall : ul lod kaer eus ar Frañsizion, mar anavezont (pe ne reont ket) Frañs evel Mammvro Gwirioù Mab den he gwel ivez (pe hepken) evel Merc'h henañ an Iliz.

Mar komzez eus “istor gall”, ne welan ket perak ne ve ket graet anv a “istor brezhon”. Diren hemañ da aspadennoù ar gevredigezh henvoazel a ve koulz ha diren istor Frañs da aspadennoù ar c'hevredigezhioù kristen, gladdalc'hel, rouantel, dispac'hel, impalaerel, bourc'hiz a ziverzhomp hiziv ivez. A-du ganit evit lavarout n'eo ket liammetoc'h ar galleg ouzh ar gevredigezh c'hall eget ar brezhoneg ouzh aspadennoù ur gevredigezh vrezhon. Hogen n'omp ket yezherion hepken. Ha perak ne c'hoarvezfe ket

e rannbarzhioù all eus ar gedvuhez (eus an istor !) ar pezh a c'hoarvez
e rannbarzh ar yezh, eleze kemer dilerc'hioù an tremened da von kenderc'hañ. Ar pezh a anven agentaou ar “fiñv bredkevredadel” o labourat ennomp hag ouzh hon dougen da genderc'hañ araezioù lavar, daoust ha n'emañ ket o tougen tud all da genderc'hañ araezioù heñvel e rannbarzhioù all ar gedvuhez ? Na stlapomp ket ar bugel gant dour e gibelladenn. Nac'h yevañ ouzh ur gedvuhez tremenet ur yezh o tiorren ne zle ket hon degas da zinac'h bezusted ur gedvuhez o tiorren a zeufe ar yezh diorreet da yevañ outi. Laosk e vez an ere etre yezh ha bro, hogen penaos e c'hallfe ur yezh, mar ziorreet ve, bevañ hep bezañ yezh ur gevredigezh. Kement-mañ a lavaremp en ESB ha ne welan ket petra kemmanñ ennañ, lakaet er-maez hon youleouriezh feuls a neuze. Anat eo evit ma tiorreo ar gedvuhez e rank labourat ur spered krouiñ heñvel ouzh an hini a labour da ziorren ar yezh, an kez spered krouiñ o vont en tu-hont da Vreizh devoudel evel da Frañs devoudel evel da nep emsav a zo pe a zo bet ha pa ve gall pe vrezhon — en ur gavout enno holl kement all a vonioù kenderc'hañ. A-du ganit evit tremen hep envel en a-raok hevelep kevredigezh na ve ket ar yezh a ziorreomp evit bevañ hepti : ar riskl o reiñ un anv d'ar pezh n'eus ket anezhañ eo ober dezhañ bezout e rezh un handerc'henn, ha gant handerc'henn Breizh ez eus bet morzet tud a-walc'h o dije renet labour krouus.

(RLN da GE – 14 02 98)

A-du ganit evit anzav ez eus bet e Breizh obererezhioù krouiñ diwar zilerc'hioù an tremened war dachennoù estreget ar yezh. Kement-se zo anat e par an armerzh. An atantoù a vremañ zo disheñvel mik diouzh ar re a wechall, nemet eo bet ar re-mañ aplud savidigezh ar re-se. An embregerezhioù gounezvouedel bras a zo bremañ e

Breizh zo loc'het alies diwar milinerezhioù pe laezherezhioù henvoazel. Un dra a stadan avat : ar gallekadur zo bet un amplegad d'an holl dreuzfurmadurioù-se. Hep ar gallekadur e vijemp ni bremañ o sevel pennadoù evit kannadig parrezel ur person bennak eus Breizh Izel. Ha n'eus ket bet eus *Gwalarn* ul luskad oc'h ersaviñ ouzh gallekadur Breizh, met dres lakaet gallus gantañ

?

1

Anzav a ran n'eus ket eus an “emsav gall” nag eus an “istor gall”, evel ma skrivez, hennadoù diforc'hell. Met pa ran dave d'ar meizadoù-se, ne'm eus ket dre ret amzer pe lec'hed da gomz eus ar gemplezhded hag ar forc'hellegezh anezho. Evel just e c'helli atav respont ez eo un abeg ouzhpenn da arverañ an termenoù-se gant evezhiegezh vras.

Dik eo ne veze ket arc'het ar c'hallelezh gant al luskadoù kefredel a zo disoc'het d'an Dispac'h gall, ha seul nebeutoc'h moarvat ma oa derc'houezet hounnezh gant un unpenniezh diharzveli katolik a arzaelent. Ha n'int ket bet seul vroudetoc'h da gaout palioù hollvedel ma veze anavezet neuze ar galleg gant ar renkadoù stuziet en Europa a-bezh, eleze er pezh a oa neuze lodenn diorreetañ ar “bed anavezet” ? Gant gwir abeg e venegez roll ar brotestantiezh el luskadoù-se. BARRES en doa komprenet se ervat : ouzhpenn bezañ enepyuzev e oa aet da enepprotestant goude bezañ deuet da vezañ un diwaller eus “an Douar hag an Anaon”. Ar veleion vandeat a grede ivez gwelout war gealiad an Dispac'h merk ar jansenouriezh : a c'hell bezañ gwir betek ur par, o terc'hel kont eus al levezon o deus bet ar jansenourion e Frañs hag eus o savlec'h a nagennerion eus ar galloud roueel.

(LL da GE – 16 02 98)

Evit gwir ne gomprenan ket mat evezhiadenn RLN en e lizher eus an 12 02 [sl. p. 64 a-zioc'h] ma komz eus an diegi o defe reoù 'zo “o troc'hañ krenn pep liamm etre Breizh douaroniezhel ha brezhoneg arnevez”. Ret e vo goulenn outañ ster ar frazenn-se. Hogen marteze e c'hallfe respont d'ur goulenn all : pe zezvad zo hiziv d'ar brezhoneg (arnevez) ? Ar brezhoneg (henvoazel) zo bet yezh ur gevredigezh

¹ Da'm meno e vefe dav adstudiañ ersav ar vroadelourion vrezhon ouzh ar gallekadur. Santet o doa un dra direizh en argerzh-se, met n'edo ket an direizhder el lec'h ma soñjent. Gwalleur Breizhiz en 20t kantved n'eo ket bezañ bet rediet da emc'hallekaat da heul distruj o emframmoù henvoazel, met bezañ bet rediet d'e ober e grez an Trede Republik, en ur mare m'edo Frañs endeeun o risklañ mui ouzh mui el ledistor.

(henvoazel) betek lakaomp ar Brezel bed kentañ. Da vare Roparz HEMON ez eus bet klasket gwellaat ha pinvidikaat ar yezh dre al lennegezh hagar skol : evel kalz kelennerion e krede da RH e c'haller kemm ur gevredigezh dre ar skol... Pal ESB a oa ur gevredigezh vrezhon nevez dre ar stad. Met hiziv ? Soñj 'c'h eus eus frazenn BOUESSEL DU BOURG a lavare : “Ar vrezhonegerion zo evel menec'h en ur manati.” Keñveriadenn wiroc'h eget na grede, rak evit gwir en deus latin ar venec'h treuzpadet e-doug kantvedoù goude ma oa aet da get al latin er gevredigezh hollek. Da zivall ez eus e teufe ar brezhoneg ur yezh “digorf, divro”.

(GE da RLN – 17 02 98)

Ned eo ket endalc'het an istorour da riktet dezevout ar jedoniour pe ar prederour nemet ez eo dleet dezhañ emglevout gant e zanvez lennerion war ster an termenou a arver. Anv a rez eus “emsav gall” evel pa vije anat ergeñverenn an termen pe, ac'hoel, evel pa vije ur c'henglev war ar ster da reiñ dezhañ ; pa lavarar “an Azginivelezh”, “ar Sklerijennadur”, emañ an holl dre vras a-du war ar ster da reiñ. Te eo an hini kentañ pa ouzon oc'h ober gant an termen ha keit na'z po ket kemeret “amzer ha lec'hed” d'e zespizañ e vo anezhañ evit da lennerion n'eo ket ur “meizad” evel a skrivez met ur geriad dispis na mui na lei.

A-du-rall ez eus daou graf a dremenez hep o sklaeriañ.

An hini kentañ : ne ginnigez diskleriadur ebet da ziwanidigezh *Gwalarn*. Al luskadoù breizhek all a c'haller ober meiz warno, ha c'hoazh marteze betek ur poent, dre ersavioù dalc'hiaded ar bed henvoazel hag ar Gatoligiezh ouzh ar bed arnevez ha lik. *Gwalarn* avat oa lik, ac'hoel neptu e-keñver kravez, hag a zistaole ar bed henvoazel. Er bed arnevez edo savlec'hiet krouerion *Gwalarn*, deuet e oant dezhañ dre ar galleg hag ar saozneg, hogen nag ar bed arnevez na gallegerezh na saoznegerezh Roparz HEMON hag e geneiled ne bourchasont ar *perag* eus o brezhonegerezh, eus o dibab sevel ul lennegezh en ur yezh na oa na galleg na saozneg hag, ouzhpenn, na oa dezhi yezher ebet d'an ampoent. Ar gallekadur ne oa ket dezho un *amplégad*, peogwir e c'hoarie saoznekadur Roparz HEMON ur roll heñvel : ar gallekadur oa un *deberzh* enta, ne oa ket un *deberzh diziouerus* zoken, ar mont d'ar bed arnevez hag eñ hepken a zellez bezañ graet *deberzh diziouerus* en degouezh. Mont d'ar bed arnevez avat diouzh an tu, bezañ Breizhad diouzh an tu all ne spiront ket da zisplegañ e voe tud o krouiñ *Gwalarn* : un dornadig ne oant ken a-douez ar morad Breizhiz a ziraeze ar bed arnevez en ur ser ganto — an darn vuiañ o skarzhañ ar brezhoneg, ul lod bihan o koleziñ idiom

o bugeliezh en ur c'hornig eus o buhez. Ne gav ket din e c'haller ober meiz war *Gwalarn* en ur vont hebiou da geal an *nid*. Aon 'm eus koulskoude e ve an istorourion ken kilvers ouzh keal an *nid* ha ma vez ar vevoniourion ouzh keal ar *genel emdarzh*. Ent strizh, e vez darvoudoù na zispleger ket, nann pa vankfe c'hoazh an araezioù da ziskoachañ o arbenn, met peogwir n'o deus arbenn ebet. *Gwalarn* zo unan anezho. Micher an istorour eo stigmañ poelloù etre an darvoudoù, evel ma rez o klask displegañ *Gwalarn* dre ar gallekadur, koulskoude e tro *Gwalarn* hag an hil kentradet gantañ, emañ kaouded an argraf e-maez kant an displegañ, emañ el *lamm* hep poell o tisoc'h gant diwan an hennadoù digent. A se, ouzh keal an *amlegad* (an amveziad ret) ez eus bet erlec'hiet keal an *deberzh diziouerus* ha, gwell, ar *bonveziad*.

E berr, an “istor gall”, ar seurtanvet “emsav gall”, ar gallekadur n'int e mod ebet *amlegat* da ziorreadur ar brezhoneg, *bonveziat* int bet dezhañ e kement ma'z eus bet nidiaded ouzh e ziorren diwarno. Er par-mañ emañ ivez ar vrogarouriezh hon eus breutaet agentaou diwar he fenn, YBAN, LL, te ha me. Un delanvad a bouez o deus bet a dra sur ar vrogarouriezh hag ar vroadelouriezh en eskoridigezh *Gwalarn* hag e bleuñvidigezh ar yezh, nann evel *amlegadoù* ur wech ouzhpenn, met evel *bonveziadoù*. Meizadoù resis zo aze, etrezo un diforc'h diazez. Hepto penaos kompren ez eus diouzh un tu, brogarourion vrezhon e-leizh o klenkañ ar brezhoneg, na ouzont ket alies, en ur glad da ziwall ; diouzh an tu all, tud evel Meven MORDIERN na oa ket brogarour brezhon evit ur blank hag a voe koulskoude e-touez diorreerion bennañ ar yezh — arbennet e vo ouzhin e oa ur “brogarour kelt” anezhañ ; enebarbenn a ri-te emaut e-touez an kez diorreerion hep bezañ brogarour na brezhon na kelt.

Un eil kraf a chom teñval, diac'hinek, ganit : ha te diorreer ar brezhoneg, ne rez anv ebet eus ar plas a roez d'ar brezhoneg en istor ; gwazh : e haerez ne chom a vev e Breizh douaroniezhel nemet an istor gall hag ar galleg. Unan a zaou, pe diorren ar brezhoneg zo un arz hiniennel tonket da badout keit ma vevo an arzourion, enkistet er gevredigezh keodedel, pe galvet eo ar brezhoneg da zifourkañ er gedvuhez e rezh ur yezh e-touez yezhoù bev all ar bed. An dro e vije amañ da gomz eus *amlegadoù*, an amlegad pennañ da vuhez ur yezh o vezañ bezoud ur gevredigezh yezher. War ar c'hraf-mañ e tleez diskleriañ da savboent.

(RLN da GE – 23 02 98)

N'eo ket me a zo bet an hini kentañ oc'h ober gant an termen “emsav gall” : klevet 'm eus ar c'herienn-se arveret lies gwech p'edon en ESB. Hag an intentadur

anezhi n'en deus graet nepred kudenn evidon : hollad an oberoù emouiziek o deus kendaolet da sevel ar sevenadur gall a-hed istor ar vro, o c'houzout ervat ez eus bet eskemmoù ha kenetrelevezon gant emsavioù ar broioù all, re Gornog Europa pergen.

Evel just, pa studier an Trede Republik, eo diaes gouzout pelec'h emañ an emsav gall. Gwechall, pa skriven war *Emsav*, e hañvale an traoù din bezañ war un dro eeun ha fraezh : emsavel e oa bet an Trede Republik diouti he unan dre m'he doa diazezet ar werinelezh gant an holl frankizoù anezhi, ar skol evit an holl, al likelezh. Hogen an Trede Republik zo bet evit gwir renad an isdiorreadur hag ar goulerc'h ; deraouet eo gant brevadur ar Gumun, echuet gant faezhadenn 1940, hag etre an daou ez eus bet ar Brezel bed kentañ gant ur milion hanter a C'hallaoued lazhet e sigur daspiaouañ Elzas-Loren. Diktaturiezh Vichy n'eo bet a-benn ar fin nemet kurunennadur seurt distervez. Marteze e vefe an oberoù emsavel, ent diac'hinek, da vezañ klasket e grez an Etrebrezel, ha hemañ kinniget alies gant an istorourion evel ur prantad a ziskar evit Frañs : ul lañs nevez roet d'an emsav micherour hag o tisoc'hañ da Dalbenn ar Bobl, bankourion, greantourion, pennoù embregerezh oc'h ersaviñ ouzh an isdiorreadur m'edo armerzh ar vro, Katoliged — evel krouerion ar gelaouenn *Esprit* — o strivañ da dennañ o relijion diouzh un henvoazelezh vougus, h.a.

A-du-rall e skrivez ne ran anv ebet eus ar plas a roan d'ar brezhoneg en istor. Hogen, pa studian, lakaomp, dekvloaziadoù kentañ an Trede Republik, ne zianavezan ket da skouer pouez al luskad m'en deus VALLEE c'hoariet ur roll bras hag a zo disoc'het war unvanadur ar c'herneveg, al leoneg hag an tregerieg e derou an 20^t kantved. Met hag eñ vije bet ur c'hendiviz gallus etre VALLEE ha GAMBETTA pe Jules FERRY ? Seul gent a se etre VALLEE ha “hailhoned ar Gumun” ? An argraf n'eo ket eeun.

(GE da RLN – 28 02 98)

A-zivout ar ger “emsav”, ne c'hellomp ket diwelout e ster kentañ : aroueziañ a ra teskad al luskadoù breizhek — hervez al lizheradur a zo e'm c'herz, e kaver an termen ken abred ha derou ar c'hantved¹. Ster ar ger a emdroas gant an arver a rae ESB anezhañ : ent strizh e raemp Emsav eus framm diorreerion ur gevredigezh vrezhonek e

¹ War *Roll-giriou Ar Jabadao — Breuriez Deskedourien-Vrezonekerien Paris*, e ti M. LE DAULT, 6, ru Val-de-Grâce, Miz-Du 1903, e lennan war ar bajenn tiolet KEVREDIGEZ – SOCIETE : “Eun emzao – Un mouvement”.

stern ur Stad emveliek (ha “ledemsav” eus al luskadoù breizhek na gemerent ket perzh gwerc'hek en embregadenn). War a hañval e vez arveret an termen en e ster kentañ bepred : bezañ emsaver hiziv zo haerñ ar vrezhonelezh (skritellet “hevelepted”, “identité” kentoc'h !) ha diorren an araezioù d'he diwall (lakaat anaout gant ar Stad ar glad ez eo, stourm evit ur framm politikel diouti e-barzh pe e-kichen Frañs). ESB a zewezhias an Emsav devoudel diwar-bouez rummennoù ar bed kempred, oc'h adveizañ “ar glad da ziwall” evel “kevala da genderc'hañ diwarnañ”, “ar stourm lec'hel” evel “dispac'h bedel” — a-benn ar fin, o tezevout an Emsav evel lodek diouzh un tu er Reverzhi c'hreantel, diouzh an tu all e hil an Dispac'hioù. Padal, deskrivañ ESB evel ur striv da vont en istor dre gemplegañ da gealiadur ar mare a ve tremen hebiou d'e lusk donañ : ouzhpenn despizañ ar stourm evel dispac'h hag ar glad evel kevala, e reas eus an dispac'h hag ar c'hevala arvezioù eus an nid ; er bed arnevez evel er bedoù kent e vez ar c'hevredigezhioù damantet da gentañ da drebadaout, an askenderc'hañ o vezañ ar reolenn, an hontkenderc'hañ un nemedenn hep mui gouzañvet etre bevennoù strizh pe strishoc'h (endra venne Platon derc'hel ar varzhed er-maez eus ar Geoded, e weler hiziv an arzourion atoret ha neptuet gant ar mediaoù, diorreerion ar preder hag ar gouzout sterniet er Skolioù meur hag er Bonsavioù, h.a.). Degasadenn wirion ESB eo bezañ dodet mab den evel nidiad ha boulc'het ur meizadur nidiadel eus ar bed — meizadur, etre traoù all, oc'h eiladveizañ ar glad, n'eo mui evel kevala d'un askenderc'hañ, met evel bonveziad d'un hontkenderc'hañ. An disoc'h kentañ eo, diwar ma lakae ESB seurt degasadenn er pep kreisañ, ne c'halle eñ nemet mont da get evel egin a Stad, eleze evel framm askenderc'hañ. Lakaomp en dije dedroet hervez ar gemez dispac'hel klasel, ne vije bet dirazañ nemet hent an IRA, an FNLC pe an ETA. Kenkoulz all, an diorren yezh e ser hontkenderc'hañ lavar n'en deus plas ebet er “Geoded” ; ouzh kemm, ar brezhoneg en deus e chañs da gaout ur plas, gant plegañ d'ar gemez o ren — hag ur brezhoneg kouezhet ennañ frouezh an hontkenderc'hañ — an hontkenderc'hañ avat ne c'hell ket plegañ dezhi. Skouerius eo er c'heñver-se diruzadur *TermBret*¹ : e ambilher, Olier AR MOGN, a gemeras perzh e *Bodad ar Yezh arnevez* ; buan avat e komprenas e oa hent BAYA hini an arlez. Soñj 'm eus ivez eus un hir a bellgomzadenn a'm boe eus va c'hambr ostaleri e Paris gant Gwenael EMELYANOFF : evitañ ne oa nemet ur brezhoneg, ha pa ve “brezhoneg ar bobl” pe ar brezhoneg a gomzemp ha disteurel groñs a rae keal un troc'h etre an daou — pezh a gomprenis evel dinac'h an hontkenderc'hañ, ac'hoel e par ar yezh ; ne'm eus ket bet tro da zivizout gant ar paotr abaoe (me oar e laka ar “sturyezhañ” e-touez e oberoù war e CV).

¹ A-zivout *Termbret*, sl. KIS-471, La-10, p. 265 ; KIS-567, La-12, pp. 33-36.

Evit distreiñ d'ar c'herienn “emsav gall”, e welan lies skoilh ouzh he arverañ. Moarvat ne intentez ket ar ger “emsav” enni gant ar ster en deus er c'herienn “emsav brezhon” : n'he lakaez ket da aroueziñ al luskadoù a venn diwall ar c'hallelezh, rak ar *Front National* e vije neuze. Mar mennez skritellañ Dispac'h 1789, e ve ret komz kentoc'h a “emsav bourc'hiz” pa dennas ar galloud a-dre daouarn ar vrientinion e gounid ar vourc'hizion. Mar krennez Dispac'h 1789 da c'hourbonnadur Gwirioù mab den ha da enkriadiadur ar werinelezh, e tleves ober anezhañ “emsav Gwirioù mab den” pe “emsav gwerinel”. Ma ne fazian, ez arveremp ni ar c'herienn “emsav gall” el lankad ma teraouemp meizañ an Emsav evel dispac'h ha ma hañvale an adanvioù “brezhon” ha “gall” bezañ ken deberzhek an eil hag egile. En un doare all c'hoazh e ve meskus kenderc'hel d'ober gant “emsav gall” : ar riezoù gall abaoe Dispac'h 1789 a ren un atoradur a ya da skouer betek desteriañ pep argad ouzh Frañs evel un darwant ouzh Gwirioù mab den. An “emsaverion” a c'hourbonnas Gwirioù mab den en greas da gentañ evel denion, n'eo ket evel Frañsizion, ha da c'houde ez emledas d'an hollved ar werinelezh o doa diorreet — en un erv boulc'het a-du-rall gant ar Saozon hag an Amerikaned. Andik eo enta lakaat ne lezfe un “emsav gall” lec'h ebet gant an “emsav brezhon” — forzh petra a soñjfed eus hemañ, n'emañ ket da renkañ en un rummenn gant an hengoun gwerinel ha ne oufe bezañ kevezerezh etrezo. Oc'h adkemer ar skouer a roez, ne weler ket pe genniñv a vije bet etre VALLEE hag ar Gumunourion. Se lavaret, an diorren brezhoneg renet e ser hontkenderc'hañ lavar n'en deus tra da c'hortoz digant emsav ebet lakaet er-maez danvez bonveziadoù hag un atoradur eus e genderc'hadoù, hep dañjer evitañ pa ouzer en deus bet an atoriñ betek henn tregont bloavezh dale war ar c'henderc'hañ — da zoujañ ez eus hepken na baouezfe ar genderc'herion a dreiñ kein d'an atorerion evit mont da atorerion o unan.

(RLN da GE – 02 03 98)

Mar komzer eus istor ar yezh betek hiziv an deiz, e kav din emaoamp a-du dre vras. Mar komzer eus an dazont, ne fell ket din aze diogeliñ tra. Ne'm eus ket a respont graet en a-raok evel ma emvenne ar varskourion kaout evit pep kudenn. Ar varksourion a grede derc'hel dazont ar bed etre o daouarn : gwelet eo bet an disoc'h. En un doare ingal ez emgavent souprenet a-grenn gant an darvoudoù nevez. Souprenet int bet etre traoù all gant renadoù faskour an Etrebrezel ha, goude prederiañ hir o deus kinniget ar re-mañ evel “galloud diharz ar C'hevala bras” : diaes eo kavout treutoc'h deZRannañ.

Ne fell ket din tamm ebet liammañ ar brezhoneg ouzh Breizh douaroniezhel. Ne empentan ket Gwizhuriegezh o komz brezhoneg tra ma vije Laval o komz galleg. Seul nebeutoc'h e fell din liammañ ar brezhoneg ouzh Breizh ma'z eus chañsoù evit ma teufe un deiz sabir ar skinwel da vezañ yezh kefridiel Ranndir Breizh.

War e lizher eus ar 16 02 [sl. p. 67 a-zioc'h] e komz LL eus saviad al latin er Grennamzer : yezh ar venec'h e-pad kantvedoù, pa oa bet dilezet gant ar poblañsoù awerso. Ret eo resisaat ivez n'eus ket bet e-pad pell kalz buhez kefredel er-maez eus ar manatioù. Met ar blegenn a vremañ n'eo mui hini ar Grennamzer : ar c'hevredigezhioù zo aet disheñvel mik. Mar savomp traoù a dalvoudegezh, e vo merzhet.

(GE da RLN – 03 03 98)

E 'z lizher eus an 02 03 [sl. p. 72 a-zioc'h] ez eus ur frazenn a 'm lez en amzivin : “Ne empentan ket Gwizhuriegezh o komz brezhoneg...”. Diwar ma tarbenner bezusted ur gevredigezh vrezhonek ha ma ezwerc'her pep keñver etrezi hag an douaregor, penaos e c'haller ezvevennañ Gwizhuriegezh diouti a-gentouez ? A dra sur e ve euver, a-du on ganit, rakverkañ bevennoù da diriad ur gevredigezh vrezhonek da zont. Kantrat e ve neoazh ober kel a zerezioù tebegezh : tebekoc'h eo e ve Kemper eget Gwizhuriegezh pe Laval e-barzh he ziriad, eleze e klotfe hemañ gant ar broezioù ma turmud hiziv an deour ouzh ar yezh. Merkomp koulskoude, ouzhpenn ma vez bepred arvarus darganañ ken er gevredadelezh, ken er politikerezh, n'o deus hevelep amselledoù skog ebet war dedroadur hon labour. A-benn ar fin omp distro da lakadenn Roparz HEMON : d'ar sevenadur da reiñ gwerc'h, d'ar politikerezh da reiñ dezvad da heul. Ha ni n'hon eus ken tra d'ober nemet eostiñ hon eostoù bemdez c'houlou gant ar spi ned aint ket da goll.

(RLN da GE – 09 03 98)

Un abeg all ez eus evit na fellfe ket din lakaat ul liamm etre yezh arnevez ha Breizh douaroniezhel : o plediñ gant diorreadur ar yezh hon eus digoret ur chanter divent ha hirbad hag ar chanter-se a c'hell mat tre dedennañ tud estreget Breizhiz.